

Raport de cercetare privind economia socială în România din perspectivă europeană comparată, 2010¹

Acest raport a apărut în cadrul programului „Economia socială - model inovator pentru promovarea incluziunii active a persoanelor defavorizate” și a fost finanțat de Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane (POSDRU) 2007-2013. Lucrarea este structurată pe șase capitole, dintre care două prezintă cadrul metodologic al cercetării și abordările teoretice privind economia socială (ES). Următoarele două capitole prezintă domeniul ES în Europa și în România, urmate de analiza practicilor europene. Ultimul capitol, cel de-al șaselea, cuprinde concluziile și recomandările studiului.

În cele ce urmează va fi prezentat contextul științific în care a apărut această lucrare precum și relevanța acestei recenzii în cadrul unei reviste de „Inovație socială”. Vor fi discutate apoi punctele forte ale acestei lucrări precum și limitările de care trebuie să fie conștienți cititorii ei, cel puțin în opinia autorului de față. Ultima parte a recenziei precizează grupurile de cititori care ar avea cel mai mult de beneficiat de pe urma lecturării acestui studiu, în afară de publicul larg interesat de cercetarea socială în general.

Lucrarea de față este rezultatul unui program de cercetare inițiat de către Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane (POSDRU) 2007-2013, Axa Prioritară 6 „Promovarea Incluziunii Sociale”, Domeniul de Intervenție 6.1 „Dezvoltarea Economiei Sociale”. Proiectul coordonat de Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale, în calitate de beneficiar, s-a desfășurat în perioada noiembrie 2008 – octombrie 2011 și reprezintă o premieră în cercetarea românească din domeniul incluziunii sociale și al politicilor sociale. Pe de altă parte, în cadrul aceluiași domeniu de intervenție dedicat economiei sociale au fost finanțate și alte cercetări care s-au concretizat în lucrări publicate simultan cu studiul de față. Aceste publicații indică cristalizarea unui interes convergent pentru economia socială în cercetarea sociologică din România și, ar fi de sperat, în politicile publice din România ultimilor ani.

Dintr-un prim punct de vedere, lucrarea recenzată aici reunește și integrează informații care se găsesc separat în alte volume contemporane de ES, acestea din urmă tratând fie aspectele teoretice ale ES, fie conținutul empiric al ES din România. Contribuția acestei lucrări constă în plasarea accentului pe caracteristicile și evoluția ES în România și în celelalte state ale Uniunii Europene. La această perspectivă comparativă contribuie și o componentă de cercetare empirică asupra diverselor entități de ES din 15 state europene și din România. De la entitățile de ES din cele 15 state au fost colectate 317 chestionare iar de la entitățile echivalente din România 370 de chestionare. În plus au fost aplicate 2.549 de chestionare persoanelor vulnerabile, incluzând romi, tineri instituționalizați, persoane din familii monoparentale, persoane cu dizabilități și beneficiari de venit minim garantat. Aceasta oferă o bază empirică solidă pe care să fie construită lucrarea.

Caracterul inovator al ES este scos în evidență în mai multe rânduri în cuprinsul lucrării, ceea ce reprezintă un argument serios pentru oportunitatea acestei recenzii într-o revistă de inovație socială. Diferite forme de economie socială își au originea în secolul al XIX-lea în Țara Românească și apoi în Vechiul Regat, dar în contextul începutului de secol al XXI-lea, ES a căpătat un rol cu adevărat inovator. Conform raportului analizat aici, “evoluția recentă a politicii sociale naționale a condus la găsirea soluțiilor inovatoare și alternative de răspuns adecvat nevoilor grupurilor vulnerabile, în special cu scopul reducerii excluziunii sociale multiple”

---

¹ Raportul și anexele sunt disponibile la adresa www.mmuncii.ro

(MMFPS, 2010: 32). În acest sens, *Raportul Național Strategic privind Protecția Socială și Incluziunea Socială* (2008 – 2010) amintește într-unul din obiectivele sale despre rolul de ocupare pe care ES îl poate juca în perioada actuală. O secțiune distinctă a lucrării analizează sursele de finanțare a ES în perioada de criza, scoțând în evidență atât restricțiile cât și oportunitățile inovatoare ale acestei perioade.

Unul dintre punctele forte ale lucrării analizate este abordarea teoretică și istorică destul de cuprinzătoare oferită în capitolul al doilea și al treilea. Capitolul al doilea trece în revistă cadrul conceptual mai larg din care face parte ES, analizând conceptele înrudite cu ES, cum sunt al treilea sector, sectorul non-profit și incluziunea activă. Al treilea capitol alocă o secțiune evoluției istorice a ES în Europa. Un alt punct tare îl reprezintă oferirea unui cadru de măsurare a eficienței ES, indicatorii folosiți de Uniunea Europeană pentru evaluarea ES și criteriile de competitivitate a ES. Mai general, lucrarea și anexele care o însoțesc oferă o imagine exhaustivă asupra cadrului legal al ES, în România și într-o parte din statele UE analizate, cât și în cadrul instituțiilor specifice ale Uniunii Europene (de exemplu în Comisia Europeană, Comitetul Economic și Social European, Parlamentul European și Consiliul Europei).

Din punct de vedere practic, cei implicați în domeniul ES găsesc în această lucrare un ghid extrem de util în ansamblul de reglementări legale și de politici publice ale ES. Informațiile colectate din contexte politice și instituționale dintre cele de mai variate (de la Franța unde recunoașterea ES este foarte avansată până la Austria unde ES abia este practică nerecunoscută din punct de vedere legal), cei interesați găsesc un adevărat instrumentar conceptual în domeniul ES. De exemplu, lucrarea conține informații privind competitivitatea sectorului ES atât în domeniul relațiilor de piață (de exemplu prin incubatoare de afaceri sau sisteme de microcreditare) cât și în cel din afara pieței (prin pachete de servicii destinate diverselor categorii de persoane vulnerabile). Plusul de cunoaștere este semnificativ întrucât varietatea de prevederi și soluții discutate și analizate indică potențialul inovator pe care ES îl are în revigorarea politicilor de reducere a excluziunii sociale. Există, astfel spus, o serie întreagă de procedee de stimulare a ES și de evaluare a eficienței acestora care pot fi adaptate unor contexte variate, inclusiv în România.

Pe de altă parte, pentru cercetătorii interesați de cunoașterea în amănunt a situației ES în România sau în alte state europene, lucrarea s-ar putea dovedi mai puțin satisfăcătoare. Datele colectate în urma aplicării celor 317 chestionare în 15 state ale UE sunt analizate în doar câteva pagini iar cele din România în alte câteva. Nivelul de detaliu al analizei este, inevitabil, destul de scăzut. Din fericire, date consistente cu privire la ES din spațiul european sunt cuprinse într-o anexă a lucrării referitoare la analiza SWOT a organizațiilor furnizoare de ES. Spațiul insuficient alocat sectorului ES din România nu permite însă analiza separată a diferitelor forme de ES – de exemplu case de ajutor reciproc sau cooperative meșteșugărești – deși este cunoscut faptul că există diferențe semnificative între acestea ca grad de cuprindere, forme de sprijin pentru persoanele vulnerabile etc.

Referirea de mai sus la contextul politic și intelectual în care a apărut această lucrare nu este întâmplătoare. Datorită eligibilității domeniului ES pentru finanțare din partea Fondului Social European, interesul pentru studiul formelor de ES a crescut semnificativ. Din acest punct de vedere, este de așteptat ca nivelul de cunoaștere al ES să crească prin eforturile conjugate a numeroase echipe de cercetători. Fiecare cercetare, oricât de ambițioasă obiective și-ar propune, va fi inevitabil limitată în aria sa de cuprindere. Ceea ce pare a fi mult mai important este complementaritatea acestor cercetări. Astfel, chiar dacă din punct de vedere empiric cercetarea de față ar putea oferi informații mai detaliate asupra ES din România, rigoarea conceptuală și

precizia analizei legislative o recomandă pentru o lectură atentă. Studenții, masteranzii și doctoranzii specializați în domeniul ES vor găsi în această lucrare o bază de definiții și distincții conceptuale foarte utilă. Actorii implicați în derularea activităților de ES sau cei răspunzători de reglementarea acestui domeniu își vor putea lărgi orizontul de cunoștințe cu privire la istoria și contextual apariției ES dar mai ales în legătură cu existența unei mari varietăți de instrumente, multe dintre ele înalt inovatoare, pentru stimularea diverselor forme de ES. Din această perspectivă, lucrarea aduce o contribuție esențială la stabilirea ES ca domeniu de cercetare în științele sociale din România și ca direcție promițătoare în regândirea soluțiilor la problemele bunăstării în perioada actuală.

Filip Alexandrescu

Cercetător științific principal, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Academia Română

Adresa ICCV: Calea 13 Septembrie nr.13, sector 5, București

www.iccv.ro

filip.alexand@gmail.com

Interviu cu Adina Dragotoiu, Alina Marinoiu și Simona Stănescu (coordonatori)

Vă rugăm să ne spuneți cum a luat naștere ideea apariției acestui volum.

Guvernul României și-a asumat ca prioritate pentru perioada 2008-2010 prin Raportul Național Strategic privind Protecția Socială și Incluziunea Socială (2008-2010) înaintat Comisiei Europene, îmbunătățirea calității vieții cetățenilor prin creșterea gradului ocupării în rândul grupurilor vulnerabile, iar una dintre măsurile avute în vedere se referă la dezvoltarea sectorului privind economia socială. Astfel, stimularea dezvoltării de întreprinderi sociale va conduce la creșterea gradului de integrare / reintegrare pe piața muncii a persoanelor defavorizate (persoane cu handicap, șomeri pe termen lung, persoane sărace, etc.). În acest context, întreprinderile sociale oferă o perspectivă inovatoare cu efect direct asupra reducerii sărăciei și promovării coeziunii comunităților. *Întreprinderea socială poate fi definită ca o instituție privată, autonomă, antreprenorială, care oferă bunuri și servicii în beneficiul comunității, interesul material fiind limitat.* Întreprinderile sociale ating atât scopuri economice cât și sociale. Activitățile derulate de acestea vizează atingerea unor obiective sociale, însă viabilitatea și eficiența pe piața concurențială sunt criteriile esențiale în asigurarea durabilității acestora. Aceste structuri de tipul întreprinderilor sociale acționează în special în domeniul social și ele oferă servicii și locuri de muncă, favorizând participarea la viața socială a persoanelor expuse riscului de excluziune socială sau aflate în nevoie. Sectorul nonguvernamental fiind unul din cei mai importanți actori ce pot contribui la dezvoltarea acestui sector.

Ce metodologie a fost utilizată în realizarea studiului?

Studiul include rezultatele analizelor sociologice, juridice, economice și statistice fundamentate cu cercetări calitative (interviuri și focus grupuri cu reprezentanți-cheie ai domeniului de la nivel european, reprezentanți ai entităților de economie socială la nivel național) și cantitative realizate pe un eșantion probabilistic european semnificativ pentru formele de ES din țările selectate pentru analiză și pe un eșantion statistic reprezentativ la nivel național pentru formele de ES și pentru grupurile vulnerabile.

În nouă state membre ale Uniunii Europene (Austria, Belgia, Franța, Germania, Irlanda, Italia, Luxemburg, Regatul Unit al Marii Britanii și Spania) a fost analizat cadrul național de

promovare a economiei sociale din punct de vedere al mediului politic, al mecanismelor financiare și al sistemului de monitorizare și evaluare. Au fost analizate politicile sociale din domeniul din prima reflectării principiilor economiei sociale, instituțiile cu responsabilități și principalele forme de organizare a economiei sociale și caracteristicile acestora. Formele de organizare comune tuturor țărilor europene analizate sunt asociațiile, fundațiile și cooperativele de consum. Cu câteva excepții, se regăsesc și cooperative de credit și de producție, case de ajutor reciproc, ateliere protejate, organizații de utilitate publică și cooperative sociale.

Concluziile cercetării au fost completate cu analize juridice privind manifestările acestui sector în Franța, Regatul Unit al Marii Britanii, Spania și Ungaria, comparativ cu România.

Care sunt principalele concluzii ale studiului?

Raportul de cercetare confirmă ipoteza că ES dobândește o largă recunoaștere datorită potențialului economic și social atât din perspectiva economiilor naționale, cât și a politicilor de incluziune a grupurilor defavorizate. Printre principalele concluzii și recomandări ale cercetării putem sintetiza următoarele aspecte:

→ Din punct de vedere al **cadrelor legislative**: conceptul de ES este eronat considerat ca relevant numai pentru domeniul social sau al incluziunii sociale: beneficiarii sunt percepuți ca fiind exclusiv grupuri expuse riscului de excluziune de pe piața muncii când, în realitate, aceștia includ diverse alte categorii de persoane sau grupuri (de ex. agricultorii). Totodată, conceptul de ES nu este complet înțeles, conștientizat sau asumat la nivelul autorităților publice sau al formelor specifice ES. Legislația românească în vigoare oferă un cadru elementar/ de bază care se poate constitui într-o etapă preliminară pentru încurajarea dezvoltării ES, prin descrierea și definirea legală a conceptului de ES și prin stabilirea de principii, definirea categoriilor de beneficiari din domeniul incluziunii sociale. Având în vedere experiența existentă în alte state membre, cadrul legal existent va putea fi dezvoltat în special cu privire la următoarele aspecte:

- introducerea unor reglementări detaliate privind activitățile de ES;
- introducerea unor noi forme de ES, cu precizarea definiției și a mecanismelor de înființare și organizare (întreprinderi sociale sau de inserție socială);
- introducerea unei forme de certificare a formelor de ES prin aplicarea unei „mărci sociale”;
- dezvoltarea mecanismelor fiscale eficiente de sprijinire a formelor de organizare a economiei sociale, dezvoltând legislația existentă într-un cadru coerent care să cuprindă totalitatea formelor de ES;
- dezvoltarea unor forme de parteneriat contractual cu întreprinderi private care se angajează în procesul de inserție socială și profesională;
- dezvoltarea unor modele de contracte de solidaritate/inserție și pentru alte categorii de persoane defavorizate decât cele referitoare la tineri, prevăzute de Legea 116/2002 privind prevenirea și combaterea marginalizării sociale.

→ În ceea ce privește **investițiile** în noile domenii pe care economia socială le poate acoperi: Dezvoltarea ES este un proces în plină desfășurare inovator din perspectiva raportării individului la procesele de producție, a conceptului de cetățenie, a domeniilor și modalităților de producție. Promovarea economiei sociale vine să sprijine direct consolidarea coeziunii sociale, creșterea gradului de ocupare a forței de muncă și în special a forței de muncă aparținând unor

categorii vulnerabile sau cu o calificare redusă, dezvoltarea teritorială, Activitățile pe care ES le poate acoperi sunt :

- toate serviciile colective și individuale de îngrijire a persoanei (îngrijire copii, ajutor la domiciliu pentru curățenie, călcat sau pregătirea meselor pentru persoane vârstnice sau cu dizabilități);
- dezvoltarea la scară mică a unor forme de agricultură de proximitate de calitate (de ex, grădinărit) cu contracte de prestare către solicitanți;
- activități de reciclare a materialelor textile, ambalajelor, echipamentelor electronice;
- construirea și reabilitarea de locuințe din perspectiva dezvoltării durabile;
- fonduri de solidaritate și microcreditare pentru sprijinirea inițiativelor individuale;
- turism solidar pentru menținerea locurilor de muncă în zonele rurale și păstrarea tradițiilor locale;
- orice activitate de producție sau servicii dezvoltată în mediul rural, care fructifică un potențial local sau/și contribuie la ocuparea forței de muncă din acea comunitate rurală, ducând în cele din urmă, la dezvoltarea ei.

→ **strategie integrată pentru dezvoltarea economiei sociale**: dezvoltarea unei strategii naționale de promovare a ES în România implică un efort conjugat de reglementare a cadrului juridic și instituțional pe fondul promovării unei ample campanii naționale de informare. Mobilizarea factorilor cheie relevanți reprezintă de fapt un mod de manifestare al conceptului de cetățenie, a responsabilității, a democrației etc. Dezvoltarea ES nu poate reuși fără mobilizarea tuturor factorilor potențial interesați din domeniile de activitate care ar putea fi implicate în evoluția acestui sector. Datorită faptului că domeniul ES este foarte puțin cunoscut atât la nivelul autorităților publice cât și la nivelul antreprenorilor sociali și chiar al angajaților din formele specifice de organizare a ES și nu în ultimul rând în rândul grupurilor vulnerabile, este nevoie de organizarea unor sesiuni de informare asupra conceptului și de formare profesională în domeniu. Implicarea tuturor actorilor relevanți publici și privați ar trebui să pornească de la înțelegerea importanței racordării cadrului național românesc la cel european prin promovarea parteneriatelor naționale și transnaționale în vederea identificării exemplelor de bună practică și implemetarea acestora în context național. Construirea suportului operațional instituțional și financiar capabil să promoveze ES în România ar implica și un dispozitiv instituțional corelat Consiliului Economic și Social care să funcționeze pe baza unui parteneriat interministerial și care să structureze economia socială la nivel național sau regional eventual sub forma unor camere regionale de ES. Un mecanism de analiză statistică adecvat implementat pe baza unui set de indicatori specifici ar permite evidențierea amplitudinii fenomenului de ES.

Ce aduce nou studiul?

„Raportul de cercetare privind economia socială în România din perspectivă europeană comparată” este prima cercetare din domeniul economiei sociale realizată de o autoritate a administrației publice centrale și anume Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale. Acest fapt, reconfirmă recunoașterea de către Guvernul României a importanței domeniului economiei sociale în procesul de dezvoltare socială și economică a țării, ca factor de coeziune socială. Cercetarea este structurată pe mai multe secțiuni, și anume:

- Concepte și noțiuni privind sectorul de economie socială;

- Actori relevanți în domeniul economiei sociale din Europa și din România;
- Reglementări și forme de economie socială aplicabile;
- Beneficiarii ai sectorului de economie socială;
- Mecanisme de sprijin a sectorului, precum și sursele de finanțare;
- Aspecte privind eficiența economiei sociale în politicile de incluziune socială;
- Analiza practicilor europene în nouă state membre (Austria, Belgia, Franța, Germania, Irlanda, Italia, Luxemburg, Spania și Regatul Unit al Marii Britanii) și a analiza comparativă a cadrului juridic din patru state Franța, Regatul Unit al Marii Britanii, Spania și Ungaria);
- Analiza cererii și ofertei de economie socială în România.

Cum v-ați propus să continuați cercetarea?

Urmarea firească a unei astfel de cercetări este ca rezultatele obținute să fie valorificate eficient. Acest demers s-a continuat prin dezvoltarea unei strategii pe termen mediu de dezvoltare a sectorului, pe dezvoltarea unor programe de formare adaptate realității (curicule și manuale de formare ancorate în practica cotidiană), în dezvoltarea unor concepte unitare ce urmează a fi promovate în rândul organizațiilor și cetățenilor din sector.

Toate aceste activități s-au implementat în cadrul proiectului POSDRU/14/6.1/S/2 „Economia socială - model inovator pentru promovarea incluziunii active a persoanelor defavorizate”, al cărui beneficiar a fost Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale – Departamentul de Servicii Sociale și Incluziune Socială. Proiectul a fost cofinanțat de Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, Axa Prioritară 6 „Promovarea Incluziunii Sociale”, Domeniul de Intervenție 6.1 „Dezvoltarea Economiei Sociale”. Proiectul a fost implementat în perioada noiembrie 2008 – octombrie 2011 și a fost derulat în parteneriat cu European Network for Social Integration Enterprises, Bernard Brunhes International, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, Integra România, Direcția Generală pentru Asistență Socială și Protecția Copilului - sector 1 București, Direcția de Asistență Socială Comunitară Timișoara și Primăria Piatra Neamț.

Realizarea unei cercetări comprehensive în domeniul economiei sociale deschide porțile pentru inovare în domeniu dând posibilitatea dezvoltării sustenabile a sectorului.

Vă mulțumim pentru colaborare!